

Володимир Литвин
ТЕОРІЇ РЕГІОНАЛІЗМУ
У СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ
ТА НАУКОВИХ ДИСКУРСАХ

У статті розглядаються теоретичні моделі регіоналізму пов'язані з гео-політичними зрушеннями ХХІ ст. Основна увага приділена висвітленню ролі регіонального чинника в оптимізації проблеми територіальної цілісності України. Крізь призму аналізу наукових і політичних дискурсів пропонуються шляхи пошуку відповідей на суспільні виклики сучасності.

Ключові слова: *регіоналізм, теорії регіоналізму, регіональна політика, «гібридна війна», територіальна цілісність.*

Дві дати – 1917 і 2017 роки – спонукають до співставлень і роздумів щодо недооцінки значення переваг і вад регіональної ідентичності, ментальності, активізації соціальної енергії, з одного боку; загибелі імперій та вивільнення руйнівної сили – з іншого. Сьогодні якраз той час, коли конче необхідно осмислити нереалізовані можливості початку ХХ століття для України і несподівані повороти її історичної долі, неймовірну палітру оцінок подій історичного минулого та суб'єктивні бажання сучасності. Йдеться про вироблення та застосування теоретичних парадигм свободи й соборності в контексті сучасних цивілізаційних викликів.

Революція 1917 року – соціальна й національна – виявилася суперечливою із примарними сподіваннями для української нації щодо вічного оновлення та державотворення. А через століття нові загрози у вигляді неототалітаризму, екологічних небезпек, інформаційної війни розвиваються по відомій спіралі, а жахливий кривавий сценарій створив реальну загрозу українському суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці. Через три роки так званої антитерористичної операції ми приречено говоримо про тисячі смертей і скалічених доль, мільйони переселенців, зруйновану інфраструктуру регіону, шквал негативної енергії, надвисоку політичну та соціальну конфліктність, радикалізацію проявів екстремізму.

Як відомо, сила у фактах, навіть часто сумнівних, інколи просто несправжніх. Саме через це потрібно керуватися застереженням: у кожного може бути власна думка, але не власні факти. Багато людей, особливо на Півдні і Сході, намагалися збагнути соборність як чинник українського державотворення, але відчували на власному досвіді дискомфорт критичного рівня. Зокрема, через лобові ідеологічні нав'язу-

вання та примуси. Одним здавалася ідеальною радянська система соціального захисту, охорони здоров'я та безкоштовного відпочинку. Іншим імпонували клієнт-патрональні зразки суспільних відносин та несумісні інтереси регіональних еліт. При цьому багато хто забуває про перенаселені «комуналки», бараки, черги до порожніх магазинів. І навіть справжню драму сталінських чисток та розправ з «ворогами народу».

Через повторні несправджені очікування люди зневірені й розгублені. Не можна не помічати того, що їх життєвим рушієм дедалі частіше стають страхи, які у свою чергу породжують гнів і ненависть. Влада для них асоціюється з тими, хто краде, що вони живуть в країні, у якій війна ніколи не закінчується. За таких обставин вже недалеко й до таких собі схильностей до гологамії – шлюбу із самим собою.

Ставити вчергове питання: як таке могло статися у наш час і чи український політикум розуміє довготермінові наслідки гуманітарної катастрофи, зокрема, і для майбутнього Європи, – справа невдячна, але неминуча. Бо, як пише Збігнев Бжезінський, «Україна – нове, важливе поле на євразійській шахівниці, геополітична вісь... Якщо ж Москва знову здобуде владу над Україною і п'ятдесят двома мільйонами її громадян, величезними природними ресурсами і доступом до Чорного моря, автоматично відновиться ймовірність потужної імперії, що пов'яже Європу та Азію. Втрата незалежної України матиме негативні наслідки для Центральної Європи, перетворюючи Польщу на геополітичний стрижень на східному кордоні об'єднаної Європи»¹. А Меркель висловилася більш обережно: «Хто міг подумати, що через 25 років після падіння Берлінської стіни... подібне станеться посеред Європи?»².

У баченні автора світового бестселера Марселя Х. Ван Херпена, формування традиції територіальної експансії для окремих держав є нормальним і природним способом життя. Не випадково Жан-Жак Руссо стверджував, що всі великі держави потерпають від своєї маси. Щодо націоналізму, доводить М. Х. Ван Херпен, то нічого спільного із правом на самовизначення народів він не мав. Більше того, націоналізм дуже швидко набрав неприємних ознак. Динаміка завжди прогнозована: від панславізму до расизму, до погромів і антисемітизму. Радянський Союз удавав, що не є імперією, а тільки добровільним об'єднанням соціалістичних республік. Крім риторики «світової революції», що обертається як бумеранг, найголовнішою метою радянських лідерів була оборона і розширення імперії. Втома від імперії швидко скінчилася. Медицині відомий синдром «фантомного болю»; те саме відбувається і в постімперській свідомості³.

¹ Brzezinski Z. The grand chessboard – American primacy and its geostrategic imperatives. – New-York, 1997. – P.46.

² Ткаченко В. Росія: ідентичність агресора. – К., 2016. – С.194.

³ Херпен М.Х.Ван. Війни Путіна. Чечня, Грузія, Україна: незасвоєні уроки минулого. Х., 2016. – С.58-98.

Драматичні події, пов'язані з геополітичними зрушеннями ХХІ століття, спричинили переосмислення багатьох традиційних уявлень про цивілізацію й цивілізаторство, колоніалізм і постколоніальний світоустрій, імперію та імперськість. По-новому зазвучала проблема кордонів і погранич, яка постала не тільки як просторово-політична й національно-регіональна, але як семантична й екзистенційна. Нової наукової мови вимагає репрезентація проблем екстремізму, правого радикалізму, міжнародного тероризму тощо. Популістська риторика у політичних та наукових дискурсах розмежована ідеологіями і педалює саме ті сюжети, які поляризують та дратують суспільство, створюючи лінії потенційної конфліктності.

Варто пригадати формулу «розумної сили», яку запропонував у 2003 р. Дж.Най. Саме «smartpower» стало тим зручним «парасольковим» поняттям, в яке можна вкладати доволі відмінні смисли. Зокрема, застосовувати формулу щодо визначення пріоритетів й компромісів, легко пояснювати і надмірний оптимізм, і «злісне засліплення». У політиці – вільно поєднувати методи примусу і притягальності, коригувати політичні формати – від інновацій до публічної дипломатії. Оскільки термін є, по суті, синонімом «правильної, ефективної політики», його охоче брали на озброєння й консерватори, й радикали.

Не випадково в арсеналі політиків з'явилося поняття «гібридна війна» саме з подачі Дж.Най. У лютому 2015 р він розмірковував про змістовну адекватність і непередбачувану еволюцію воєн. Хоча війни й застосування сили перестали бути пріоритетом, вони нікуди не зникли, а підлаштувались під правила й тактику бойових дій нового «покоління». Сьогодні можна говорити про п'яте покоління воєн, з новими технологіями – у вигляді дронів та наступальної кібернетики. У таких війнах немає правил і обмежень. Війнам між країнами приходять на зміну збройні конфлікти за участю недержавних гравців – груп повстанців, мереж терористів, бойовиків, кримінальних угруповань⁴. Дистанційний безконтактний вплив на противника породжує ілюзію порівняно легкого перекроювання кордонів, а відтак підтримує оманливе відчуття вседозволеності у «гарячих головах».

До речі, у щойно згаданого Херпена є цікаві думки щодо «імпровізації» – це дуже м'яка оцінка у випадку адміністрації Барака Обами, який від самого початку вибрав відповідну тактику щодо Росії. Навіть вибір терміна «перезавантаження» є синонімом великої амнезії. Що власне і сталося... Третім стовпом цієї системи є значно небезпечніший, ніж два попередні, гібрид ідеології постмодерного популізму в

⁴ Най Дж. Майбутнє сили, або Про не передбачувану еволюцію воєн // День. – 2015. – 10 лютого.

стилі Берлусконі, бонапартизму XIX століття та італійського фашизму. Його стрижнем є крайній агресивний націоналізм, який сам себе називає антифашистським рухом»⁵.

Так сталося, що в епіцентрі політичних дебатів про територіальну цілісність, суверенітет, кордони опинився Крим. Він став головним об'єктом у «хроніках «гібридної війни». З усіх днів операції «Анексія», як вважає український політичний експерт Т.Березовець, день 1 березня «став, очевидно, найчорнішим. В історії окупації Криму він лишиється днем, коли Російська Федерація ухвалила перший юридичний документ, яким регламентувалося введення її Збройних Сил на територію України. З погляду міжнародного права це не просто агресивний крок – по суті, це оголошення війни. Політична криза в Україні, наслідком якої стали Революція Гідності та зміна політичних еліт, спричинила політичне загострення в найбільш проросійських регіонах України, особливо в Криму й на Донбасі, де активно поширювалися та пропагувалися ідеї «руського міра». Саме наприкінці березня 2014 року, під час кримського вторгнення, уперше використано терміни «укрофашисти», «укрокаратели», «укропи», «укронацисти», чим створювано пропагандистський міф, у якому ціла нація признається винною й отримує негативний ярлик»⁶.

Бездумною авантюрою стало також втручання у триваючий збройний конфлікт на Донбасі. Порівняно з відомими замороженими конфліктами (абхазьким, придністровським, боснійським, сербським, сирійським тощо) йдеться про принципово іншу ситуацію – бо іншим є ґрунт, на якому розвивається конфлікт. На Донбасі створено субцентр влади на противагу Харківському/Київському центру⁷. Найстрашніше, що цей конфлікт, за висновками аналітиків центру О.Разумкова, не є «локальною», «периферійною» подією – він має регіональний і глобальний характер і містить виклики та загрози світовій системі безпеки⁸.

Як Україні «пробитися» крізь інформаційний вакуум? На жаль, донеччанам та луганчанам потрібні не лише доступ до інформації, але й реальний інформаційний простір. Збереження патріотизму на окупованих територіях, моральна підтримка тих, хто вірить в Україну – першочергове завдання для тих, хто «почув Донбас». «Ці ж слова, вимовлені звичайними українцями, могли б допомогти

⁵ Херпен М.Х.Ван. Війни Путіна. – С. 17, 21.

⁶ Березовець Т. Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни». Вид. 2-ге. – К., 2016. – С.31, 47-48, 117.

⁷ Смолий В. Передмова // Кульчицький С., Якубова Л. Донеччина і Луганщина у XVII – XXI ст.: історичні фактори й політичні технології формування особливого та загального у регіональному просторі. – К., 2015. – С.8-11.

⁸ Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій // Національна безпека і оборона. – 2014. – № 5-6. – С. 2.

не втратити надію навіть тоді, коли на неї майже не залишається шансів... Відповідь на поверхні: ця інформація повинна звучати постійно»⁹.

На нашу думку, домінантна роль у процесах оптимізації територіальних і суспільних відносин належить якраз регіональному чиннику. Сучасна соціогуманітаристика розглядає регіон як мезорівень в ієрархії територіальних спільнот, проміжний ланцюг між національним і локальним; а регіоналізм – як природне прагнення до забезпечення власної самодостатності й самобутності. Існує і інше бачення регіоналізму – як різновиду сепаратизму, джерела небезпеки й агресії. І, можливо, завдяки застосуванню теоретичних конструктивів світового регіоналізму, Україна зможе подолати сучасну кризу, відстояти незалежність і соборність. Від цього сьогодні значною мірою залежатиме доля Європи і всього світу.

Саме у наукових і політичних дискурсах щодо методологічних параметрів регіоналізму й територіального устрою варто шукати відповіді на суспільні виклики, що постали перед українським народом. Сумний досвід ХХІ століття надто слабо стимулює суспільну енергію, поглинуті в корупції представники регіональних еліт породжують на місцях управлінський хаос. Для розуміння логіки безпрецедентного економічного спаду раціональні пояснення та наукові концепції «не спрацьовують». В історії не було випадку, щоб країна, яка входила до першої десятки за рівнем індустріального розвитку, втратила через чверть століття понад третину свого ВВП. Економісти дійшли висновку, що класичний варіант ринкової економіки почався з трансформації інверсійного типу, коли розвиток йшов від конкуренції до монополій, від вільного ціноутворення до включення механізмів державного регулювання. Оскільки місцеві еліти воліли керуватися рекомендаціями олігархів та зарубіжних фахівців, населення України замість суверенної, демократичної, соціальної, правової держави дістало повну протилежність – країну, залежну в політичному та фінансово-економічному сенсі від зовнішніх сил. Країну олігархічну, із поглиблюваною соціальною нерівністю, корумпованою правовою системою. За принципом історичної інерції «нова» еліта вдало користується шаблонним, трафаретним досвідом своїх попередників. За даними 2013 р. щороку бюджет країни втрачає 20 млрд гривень через корупціонерів¹⁰.

Відомий вислів «Україна – не Росія» з подачі Леоніда Кучми закріпився у свідомості більшості громадян. Сьогодні етап «ідентичності опору» успішно здобув розуміння. За твердженнями П.Порошенка, ідея універсальної гідності змінила не лише владу: «Країна зробилася інакшою. Іншими стали люди». На жаль, уряд опинився перед неймовірними

⁹ Хріпункова А. Ім'я Донбасу // День. – 2017. – 17-18 березня.

¹⁰ Держава і суспільство в Україні: історія і сучасність. – К., 2013. – С.63.

економічними викликами, і для їх подолання немає іншого виходу, як приймати вкрай непопулярні рішення (субсидії, тарифи, скорочення соціальних програм, стабілізація фінансової системи країни).

Водночас належить визнати, що як мінімум п'ятиріччя згаяно через недооцінку стратегічного ресурсу та архаїчного тлумачення понять «регіон» й «регіоналізм», недбале використання регіональних територіальних ресурсів й можливостей децентралізації. Саме це архаїчне розуміння регіоналізму й регіональності фактично звело нанівець величезні стартові можливості, які відкривалися перед регіонами на рівні управління, формування трансрегіональних мереж, потоків, переваг «відкритих кордонів». На жаль, у кращому випадку йдеться про перенесення акцентів на інші рівні взаємодії, на виявлення регіональних особливостей сучасних трансформаційних процесів і про специфічність регіональної політики як такої.

Сучасні філософи й соціологи не втомлюються повторювати, що наш час асоціюється з початком четвертої промислової революції та епохи домінування мережевого суспільства. Стрімкий розвиток відновлюваної енергетики у змозі змінити характер суспільних відносин, подолати надмірну поляризацію суспільства. Сучасний світ перебуває в ситуації протиборства двох різнопланових, але взаємопов'язаних тенденцій. З одного боку, світ охопила гостра політико-економічна й цивілізаційна криза, з іншого – він стоїть на порозі технологічної і, зокрема, енергетичної революції. На сьогодні в Україні показник енергоефективності економіки – один з найгірших у світі; енергетична революція зменшує розрив у доходах між 10% найзаможніших і 10% найбідніших верств населення. Стрімка автоматизація робочих місць і роботизація призведуть до загрози масового звільнення й безробіття. Саме тут процеси регіоналізації можуть дати конче потрібний позитивний ефект – підприємства мають утворюватися регіональними мережами місцевих громад. Якщо у другій половині ХХ ст. у процесі глобалізації спостерігалося зменшення суверенітету держав і зростання ролі транснаціональних корпорацій у житті людини й суспільства, то на початку ХХІ ст. відбувається посилення суб'єктності самоорганізованих місцевих громад, що консолідується у вигляді мережевого громадянського суспільства.

Економічний ефект цих процесів полягатиме в тому, що місцеві громади самостійно контролюватимуть ті кошти, які раніше використовували державні чиновники та транснаціональні корпорації. Надзвичайно важливо своєчасно спрогнозувати реальні тенденції світового економіко-технологічного поступу, який визначається соціальною та цивілізаційною антропологією, глибинними запитамі розвитку людини. Внаслідок цього зменшиться рівень насилля у суспільствах, викликаний надмірною соціально-майновою поляризацією¹¹.

¹¹ Любимий Я. Енергетична революція як чинник формування мережевого суспільства // Дзеркало тижня. – 2017. – 4 березня.

Наразі говоримо, скоріше, не про глобальну катастрофу нації та національної держави, а про еволюційну зміну їхніх стабільних ознак та споконвічних атрибутів. Як зазначають автори фундаментальної праці «25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави», нещодавно виданої в Інституті історії України НАН України, навряд чи можна сумніватися, що у ХХІ ст. нації «вже не будуть такими, якими вони були у вік націоналізму – суверенними державами, які добиваються своїх інтересів у боротьбі одна з одною, спираючись на окремі мінливі союзи». У вигляді своєрідного регіонального космополітизму «етнокультурна специфіка витискалася на задній план методами русифікації, нав'язування спільного історичного міфу у «руській» версії, здійснювалися масштабні і безперервні спроби замінити місцеві традиції й обряди загальнодержавними... У цілому великий бізнес у 2014–2017 рр. зазнав суттєвих втрат. Крім втрати активів (через окупаційну «націоналізацію» в Криму та зупинку чи зруйнування підприємств на Донбасі внаслідок військових дій), негативний вплив спричинила девальвація гривні та переддефолтний стан державних фінансів. Як результат, фінансово-промислові групи опинилися перед загрозою банкрутства»¹².

На превеликий жаль, хронічне зволікання з розробкою та ухваленням законотворчих параметрів вітчизняної територіальної організації з кожним роком віддаляє вирішення цієї нагальної проблеми. Одиначні спроби щодо реформування адміністративно-територіального устрою перетворюються на хаос, що давно вже став «притчею во язицах». Історія «нереалізованої реформи» як мінімум за чверть століття обросла величезним масивом публікацій, стала полем перманентного зіткнення різних точок зору і діаметрально протилежних підходів щодо її реальної реалізації. Але суть її залишилася незмінною – реформа так і залишається мертвонародженим фантомом.

Триваюча «гібридна війна» в Україні свідчить про наростання протестних настроїв у поляризованому суспільстві, різне бачення регіональної ідентичності та історичної пам'яті, відсутність концептуальних засад та дієвих кроків інституту територіального самоврядування. Очевидно, що сама проблема модернізації регіонального управління та децентралізації владних повноважень потребує глибоких реформ, чекає сучасних новацій і масштабних проектів.

Сподівання на життєздатність реформ, новацій та проектів у погано керованій країні, яка воює і роздирається зовнішніми та внутрішніми протиріччями, виявилися неефективними. За три роки воєнних дій на Сході ні влада, ні власники промислового капіталу не зробили дієвих спроб щодо запобігання втрати захоплених терито-

¹² 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави. – К., 2016. – С. 28, 777.

рій, припинення т.зв. обміну товарами з ОРДЛО серйозно ослабило торговельні відносини, відбулася легалізація паспортів невизнаних республік, а з березня 2017 р. «ДНР» та «ЛНР» офіційно перейшли на розрахунки в рублях. Влада лише ситуативно і переважно несвоечасно реагує на виклики. Як свідчить директор Національного інституту стратегічних досліджень В.Горбулін, реальним результатом реалізації кожного з «планів» стане втрата нами не частини України, не «окремих районів», а всієї країни. Нам потрібна власна практична позиція, виходячи з нової реальності. Неможливо боротися з ворогом тільки на своєму полі – необхідно розширювати простір, потрібно «розтягувати» його сили¹³. Як доводять ЗМІ, колишню вертикаль влади зруйновано, нову де-факто не створено. Багато хто з губернаторів не почуваються членами владної команди. У низці регіонів голови держадміністрацій і місцевих рад або активно сприяли підтримці блокади, або негласно потурали їй.

Україна як держава має право на повернення всіх анексованих та окупованих територій, відшкодування всієї заподіяної їй шкоди та притягнення осіб, винних у здійсненні збройної агресії та скоєнні воєнних злочинів і злочинів проти людяності, до кримінальної відповідальності. Ще недавно перед Україною розкривалися деякі можливості для маневру, оскільки практично весь пострадянський простір було однозначно залучено в дві протилежні тенденції – у процеси глобалізації та регіоналізації. Не дивно, що вибух пострадянського фундаменталізму під гаслами «руського мира» виявився сюрпризом для правлячих кіл України і для світової громадськості. Україна вкотре стала заручником геополітичного протистояння конкуруючих інтеграційних проектів, зазнаючи втрат без очікуваної суспільством належної і невідкладної допомоги з боку Заходу¹⁴.

Безумовно, в ієрархії пріоритетів України на першому місці стоїть проблема безпеки країни. Саме тепер час проаналізувати, чи здатна наука про регіони, регіоналізм, регіональну політику запропонувати теоретичні моделі виходу з кризи та оптимізації територіального та соціокультурного простору України.

Масштаби, а головне, безпрецедентне прискорення змін, пов'язаних не в останню чергу з мікроелектронною революцією, потребують нової «оптики» соціального аналізу. У сучасній регіоналістиці, як бачимо, доволі непроста місія. Існуючи у науковому і інформаційному просторі між цілим та частинами, центрами й периферіями, вона мусить постійно перебувати в руслі біфуркаційних зрушень, розв'язувати протиріччя між загальним та конкретним, створювати максимально наближені до реальності просторові образи. А її на-

¹³ Горбулін В. Європа і «заперечення»: реалізм проти Бодлера // Дзеркало тижня. – 2017. – 11 березня.

¹⁴ Ткаченко В. Росія: ідентичність агресора. – С.12, 62.

уковий статус підтверджений і серйозною розробкою теорій регіоналізму, і конкретними дослідженнями територіальної структури та систем управління на різних етапах і в різних ракурсах¹⁵.

І справа не лише у додаткових можливостях вивчення України у «горизонтальному» вимірі, як «країни регіонів». Значно важливішою є принципова зміна «кута зору» – притаманний історичному баченню пріоритет соціального часу і хронологічних ракурсів органічно доповнюється підвищеною увагою до соціального простору і запозичених із природничих наук хорологічних підходів. Для аналізу систем розселення і територіальної організації це має принципове значення, оскільки інтелектуальний багаж, напрацьований у руслі міждисциплінарності, дає змогу побачити за перманентним «перемальовуванням карт» складний і суперечливий, аж надто підвладний зовнішнім впливам і внутрішнім чварам, процес формування регіонів як соціокультурних спільностей. Теоретико-методологічні підходи тут не декларуються, а послідовно вибудовуються «на стику» історії з політологією, суспільною географією, теорією управління і цілим рядом інших суміжних дисциплін. Те, що донедавна вкладалося в загальне поняття «регіональні дослідження», нині уведено у чітку систему аналізу регіональності, регіоналізму, регіоналізації, регіональної ідентичності у найрізноманітніших проявах.

Основне протиріччя сучасного світу – пошук компромісу між глобальними та регіональними пріоритетами, вироблення загальносвітової стратегії глоболокалізму й глокалізації. Новітні теорії «залежності від пройденого шляху» (*path dependence* у Д.Норта) базуються на переконанні: будь-який вибір, зроблений у минулому, відлунює несподіваними поворотами в політиці (імовірно, й відчутними втратами) у розрізі кількох століть. Отже, знання історії стає однією з головних передумов раціональності в управлінських системах різного рівня. І саме в сучасних теоріях регіоналізму, як у науковому дороговказі, можна відшукати ту надійну карту, яка накреслить правильний маршрут від теперішнього до майбутнього.

ЛИТВИН В. Теории регионализма в современных политических и научных дискурсах. В статье рассматриваются теоретические модели регионализма, связанные с геополитическими сдвигами XXI столетия. Основное внимание уделено освещению роли регионального фактора для оптимизации проблем территориальной целостности Украины. Сквозь призму анализа научных и политических дискурсов предлагаются пути поиска ответов на общественные запросы современности.

Ключевые слова: регионализм, теории регионализма, региональная политика, «гибридная война», территориальная целостность.

¹⁵ Литвин В.М. Передмова // Історична регіоналістика. Навчальний посібник. – К., 2014. – С.8-12.

LYTVYN V. Theories of Regionalism in Modern Political and Scientific Discourses. The article examines theoretical models of regionalism, which are associated with the geopolitical changes of the 21st century. The main attention is paid the role of the regional factor in the optimizing the problems of Ukraine's territorial integrity. Through the prism of the analysis of scientific and political discourses, author proposes the ways of seeking answers to the social demands of our time.

Key words: regionalism, regionalist theory, regional policy, «hybrid war», territorial integrity.

References:

Berezovets' T. (2016). *Aneksiia: Ostriv Krym. Khroniky «hibrydnoi vijny»*. Kyiv: Brajt. Star Pabliashynh. [in Ukrainian].

Brzezinski, Zbigniew. (1997). *The Grand Chessboard: American Primacy And Its Geostrategic Imperatives*. New York: Basic Books.

Kherpen, Marsel' Kh. Van. (2016). *Vijny Putina. Chechnia, Hruziia, Ukraina: nezasvoieni uroky mynuloho*. Kharkiv: Vivat. [in Ukrainian].

Lytvyn V. (2014). Peredmova. In *Vermenych, Ya. Istorychna rehionalistyka: navchal'nyj posibnyk / Smolij V. (Ed)*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy, pp. 7-14. [in Ukrainian].

Majboroda O. (Ed.) (2013). *Ukrainy. Derzhava i suspil'stvo v Ukraini: istoriia i suchasnist'*. Kyiv: IPIEND im. I.F.Kurasa NAN. Ukrainy [in Ukrainian].

Rosijs'ko-ukrains'kyj konflikt: stan, naslidky, perspektyvy rozvytku podij (2014). *Natsional'na bezpeka i oborona, 5-6, 2*. [in Ukrainian].

Smolij, V. (2015). Peredmova. In *Kul'chyts'kyj, S. & Yakubova, L. Donechchyna i Luhanschyna u 17-21 st.: istorychni faktory j politychni tekhnolohii formuvannia osoblyvoho ta zahal'noho u rehional'nomu prostori*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy, pp. 7-14. [in Ukrainian].

Smolij V. (Ed.), Boriak H., Holovko V., Danylenko, V., Kul'chyts'kyj, S., Majboroda, O., Yakubova, L. & Yanishevs'kyj, S. (2016). *25 rokiv nezalezhnosti: narysy istorii tvorennia natsii ta derzhavy*. Kyiv: Nika-Tsentr. [in Ukrainian].

Tkachenko V. (2016). *Rosiia: identychnist' ahresora*. Kyiv: Akademia. [in Ukrainian].